

مقدمه

علی بن حسین بن علی علیه السلام چهارمین امام شیعیان، در سال 38 هجری قمری، روز سوم شعبان دیده به جهان گشود. نام مادرش شهربانو، «شهر بانویه» «شاه زنان» و ...، و مشهورترین القاب آن حضرت «زین العابدین» و «سجاد» می باشد.

فاجعه دوران کودکی را در مدینه سپری کرد، و مدت دو سال از امامت جدش، امیرمؤمنان علیه السلام و ده سال از امامت عمویش، امام حسن مجتبی علیه السلام و ده سال از امامت پدر بزرگوارش، امام حسین علیه السلام را درک نمود. (1)

در محرم سال 61 هجری قمری در جریان قیام امام حسین علیه السلام، در سرزمین کربلا حضور داشت و پس از آن دردناک به امامت رسید و با توجه به وضعیت زمان و اختناق حاکم در آن دوران، اقدام به یک سلسله برنامه های ارشادی و فرهنگی و مبارزات غیرمستقیم نمود، بدون آنکه حساسیت حکومتها را برانگیزد و فعالیتهایی انجام داد که مهم ترین آنها عبارتند از:

1. زنده نگه داشتن یاد و خاطره عاشورا و رساندن پیام آن به مردم آن زمان

2. پند و ارشاد امت

3. تبیین معارف از طریق دعا و مناجات

کتابهای منسوب به امام سجاد علیه السلام

دوران امام سجاد علیه السلام، با توجه به برنامه های پیش گفته حضرت، طلیعه درخشش فرهنگ تشیع شمرده

می شود و حدیث و دعا رونقی دیگر می یابد .

در این دوره، آثار مکتوب بر جای مانده از امام سجاد علیه السلام بسیار است .

در شمارش نوشته های به جا مانده از این امام همام به کتبی بر می خوریم که برخی از آنها از این قرار است:

1 . صحیفه سجادیه؛ (که مقاله حاضر، در ادامه به معرفی این اثر می پردازد).

2 . مناسک الحج: یکی دیگر از کتب آن حضرت است که فرزندان آن حضرت این کتاب را نقل کرده اند و در بغداد

نیز به چاپ رسیده است . (2)

3 . رساله حقوق: از دیگر آثار گرانسنگ آن حضرت که جامع آداب سلوک فردی و اجتماعی است و محور شرح و

بسط زیادی قرار گرفته است، رساله حقوق آن حضرت است . (3)

4 . الجامع فی الفقه: عنوان یکی دیگر از آثار آن حضرت است که ابوحمزه ثمالی نقل کرده است . (4)

5 . صحیفه الزهد: کتاب دیگری است که توسط ابوحمزه ثمالی نقل شده است . (5)

6 . کتاب دیگری که توسط داود بن عیسی از آن حضرت نقل شده، کتاب حدیثی است که امام سجاد علیه السلام

آن را گردآوری نموده است . (6)

7 . کتاب علی بن الحسین علیه السلام: عنوان کتاب دیگری است که در ضمن مصادر از آن یاد شده است . (7)

آنچه در پیش رو دارید، قدمی است در معرفی صحیفه سجادیه، بدان امید که جامعه ما، مخصوصا جوانان عزیز

با این کتاب آشنایی بیشتری پیدا کنند و از دریای معرفت آن، گهرها به دست آورند، و دنیا و آخرت خویش را با

انس گرفتن با آن برای همیشه آباد کنند .

صحیفه سجادیه را بشناسیم

مدت سیزده قرن است که کتاب صحیفه سجادیه مونس بزرگان زهاد و صالحان و مرجع و ملجا مشاهیر علما و

مصنفان بوده و هست . برای آشنایی با این گنج معنوی بحث را در چند بخش پی می گیریم .

الف) سند صحیفه

از نظر سندی، صحیفه سجادیه در حد تواتر بلکه فوق آن است، شیخ آقا بزرگ تهرانی در این باره می گوید:

«الصحيفة الاولى المنتهى سندها الى الامام زين العابدين ... و هي من المتواترات عند الاصحاب لاختصاصها

بالاجازة والرواية في كل طبقة وعصر ...» (8) صحیفه اولی که سند آن به امام زین العابدین علیه السلام می رسد

... از متواترات (و قطعیات) نزد اصحاب است؛ چرا که از ویژگی آن، این است (که تمام اصحاب از اساتید خود)

اجازه نقل آن را در تمام طبقات (رجالی) و در تمام عصرها گرفته اند .»

کار شهرت سند صحیفه به جایی رسیده که مرحوم محمد تقی مجلسی ادعا نموده است که او در نقل و روایت

صحیفه یک میلیون سند دارد . (9) و همین طور شیخ محمد بن نعمان مفید (م 413) در ارشاد و علی بن محمد خزاز قمی، شاگرد صدوق بن بابویه (م 381) و احمد بن عیاشی (م 401) و ابوالفضل شیبانی، و ... آن را نقل نموده اند، و از علمای اهل سنت نیز، ابن جوزی در خصائص الائمه، و حافظ سلیمان بن ابراهیم القندوزی (م 1294) در ینابیع الموده از صحیفه اسم برده، بخشهایی از دعای آن را نقل نموده اند . (10)

ابوالفضل شیبانی سندش به این صورت است: حدیث کرد ما را عامر بن عیسی بن عامر سیرافی در مکه در سال 381، و گفت: حدیث کرد مرا ابو محمد حسن بن محمد بن یحیی بن حسن بن جعفر بن عبیدالله بن حسین بن علی بن ابیطالب علیهم السلام، گفت: حدیث کرد مرا پدرم و او از عمیر بن متوکل، او از پدرش متوکل بن هارون و او از یحیی بن زید، پس از شهادت پدرش در حالی که به سوی خراسان در حرکت بود و مردی را به پایه و عقل او ندیدم ... که او صحیفه کامله ای را که دعاها ی علی بن الحسین علیه السلام در آن بود، به من نشان داد . (11) گذشته از کتب تاریخی و رجالی، هیچ کتاب دعای معتبری از دعاها ی صحیفه سجادیه خالی نیست، مانند:

1 . «مصباح المتهجد» شیخ طوسی (385 - 460) .

2 . «سلوک الحزین» قطب الدین بن سعید بن هبة الله راوندی (م 573) که کتابش مشهور به «دعوات الراوندی» می باشد .

3 . «اختیار المصباح» از سید علی بن حسین بن باقی .

4 . «اقبال و جمال الاسبوع و فتح الابواب» سید رضی الدین علی بن طاووس (م 589) .

5 . «زوائد الفوائد» ابوالقاسم علی بن رضی الدین .

6 . «البلد الامین» ابراهیم بن علی کفعمی (م 868) و

از همه آنها گذشته، علامه مجلسی اول، به نقل آیت الله مرعشی نجفی، در بسیاری از اجازات خود اشاره کرده که او صحیفه را شفاها و بلاواسطه از حضرت حجة بن الحسن صاحب الزمان علیه السلام نقل می کند . مجلسی می گوید:

«در بین خواب و بیداری دیدم که گویا در مسجد جامع عتیق اصفهان ایستاده ام و حضرت مهدی علیه السلام نیز ایستاده بود . من چند مسئله را که برایم مشکل شده بود، از محضر آن حضرت پرسیدم، پس جواب آن را برایم بیان فرمود . آنگاه از کتابی که به آن عمل کنم سؤال کردم و آن حضرت مرا به مولانا محمد التاج حواله داد و من (نزد او رفتم) و از او کتابی گرفتم، به نظرم آمد که آن کتاب دعا بود، پس آن را بوسیدم و بر چشم نهادم، ولی وقتی به خویش آمدم (و از خواب بیدار شدم) آن کتاب را در دست خود نیافتم، پس تا صبح گریه کردم، فردای آن روز به دنبال «محمد تاج» راه افتادم تا رسیدم به «دارالبطیخ» ، مرد صالحی را که آقا حسن نام و «تاجا» لقب داشت دیدم، به او سلام کردم، او مرا فرا خواند و به کتابخانه خود برد، اولین کتابی که به دست من داد، همان کتابی بود که در خواب دیده بودم، آنگاه شروع نمودم به گریه و گفتم همین کتاب مرا بس است . و از آنجا به نزد شیخ محمد مدرس رفتم و به مقابله آن نسخه با نسخه ای که جد پدر محمد مدرس از روی نسخه شهید نوشته بود، پرداختم . دیدم نسخه ای که حضرت صاحب الزمان به من مرحمت فرموده بود، درست مطابق نسخه صحیفه شهید می باشد . (12)

ب) نامهای صحیفه سجادیه

معروف است که «صحیفه سجادیه» پس از قرآن و نهج البلاغه بزرگ ترین گنجینه گرانبهای حقایق و معارف الهی به شمار می رود و به نقل شیخ آقا بزرگ تهرانی به آن «اخت القرآن»: خواهر قرآن، «انجیل اهل بیت»، «زبور آل محمد» و «صحیفه کامله» نیز گفته می شود، (13) و قندوزی نیز چنین تعبیر نموده است:

«فی ایراد بعض الادعية والمناجاة التي تكون في الصحيفة الكاملة للامام الهمام زين العابدين ... وهي زبور اهل البيت الطيبين عليهم السلام؛ (14) در بیان بعضی دعاها و مناجاتهایی که در صحیفه کامله امام زین العابدین علیه السلام آمده است ... و آن زبور اهل بیت پاک است.»

و علت اینکه آن را «صحیفه کامله» نامیده اند، این است که در نزد طایفه «زیدیه» از صحیفه نسخه ای هست که کامل نیست، بلکه در حدود نصف صحیفه موجود می باشد. به این جهت، به صحیفه موجود (در دست شیعیان دوازده امامی) صحیفه کامله گفته شده است. (15)

ج) شرحهای صحیفه

مرحوم علامه «شیخ آقا بزرگ تهرانی» در کتاب الذریعه در حدود پنجاه شرح - غیر از ترجمه ها - بر صحیفه سجادیه نام برده است. (16)

علاوه بر این شرحها، گروهی از دانشمندان گذشته و معاصر، ترجمه های متعددی (17) بر صحیفه نگاشته اند، که در این بخش به عنوان نمونه به برخی شرحها اشاره می کنیم:

1. «الازهار اللطيفة في شرح مفردات الصحيفة»، تالیف سید علامه محمد رضا اعرجی حسینی .

2. شرح میرزا محمد مشهدی جمال الدین طوسی صاحب دقائق التنزيل .

3. شرح محمد علی بن محمد نصیر چهاردهی رشتی (م 1334)، صاحب کتاب «شرح الوقت و القبلة» .

4. شرح سید افصح الدین محمد شیرازی .

5. شرح مولا تاج الدین مشهور به (تاجا) .

6. شرح مفتی، میر محمد عباس جزائری (م 1306) .

7. شرح مولی حبیب الله کاشانی .

8. شرح ابن مفتاح ابوالحسن عبدالله بن ابی القاسم بن مفتاح الزیدی الیمنی .

9. شرح مولی خلیل قزوینی .

10. شرح آقا هادی ابن مولا صالح مازندرانی .

11. شرح مولا محمد طاهر بن حسین شیرازی .

12. شرح سید محسن بن قاسم بن اسحاق صنعانی یمنی زیدی از علمای قرن 13 .

13. شرح سید محسن بن احمد شامی حسنی یمنی زیدی (متوفای 1251) .

14. شرح سید جمال الدین کوکبانی یمنی الاصل ساکن هند (م 1339) . (18)

د) مستدرکات صحیفه

عده ای از علما و دانشمندان مستدرکاتی بر صحیفه نوشته اند . مقصود از این مستدرکات، دعا‌های منسوب به حضرت سجاد علیه السلام است که در صحیفه کامله نیامده است . در اینجا به برخی از آنها اشاره می شود:

- 1 . «صحیفه ثانیه» ، تالیف شیخ محمد بن حسن الحر العاملی، صاحب وسائل الشیعه .
- 2 . «صحیفه ثالثه» ، گردآوری شده توسط مورخ و رجالی معروف، میرزا عبدالله افندی، صاحب کتاب ریاض العلماء .
- 3 . «صحیفه رابعه» ، تالیف محدث میرزا حسین نوری طبرسی .
- 4 . «صحیفه خامسه» ، علامه محسن امین حسینی عاملی .
- 5 . «صحیفه سادسه» ، تالیف شیخ محمد باقر بن محمد حسن بیرجندی قائینی .
- 6 . «صحیفه سابعه» که توسط شیخ هادی بن عباس آل کاشف الغطاء نجفی، صاحب کتاب مستدرک نوشته شده است .
- 7 . «صحیفه ثامنه» ، تالیف حاج میرزا علی حسینی مرعشی شهرستانی حائری .
- 8 . «ملحقات صحیفه» ، مؤلف آن شیخ محمد، معروف به تقی زیابادی قزوینی می باشد که از شاگردان برجسته مرحوم شیخ بهایی بوده و ملحقات را در سال 1023 به پایان رسانده است. (19)

ه). جایگاه صحیفه نزد علما

دعا‌های صحیفه علاوه بر حسن بلاغت و کمال فصاحت از علوم الهی و معارف یقینی برخوردار است که عقلها در مقابل آن رام است و فحول علما در مقابل آن سر تسلیم و خضوع فرود آورده اند .

این حقیقت برای صاحب‌دلان حقیقت بین بانگاهی به صحیفه آشکار می گردد؛ زیرا عبارات صحیفه خود بیانگر آن است که فوق کلام مخلوق و پایین تر از کلام خالق است؛ لذا هم از دسترس اوهام جاعلان برتر و بالاتر است و هم علما و بزرگان سخت بدان توجه و از آن ستایش کرده اند که به نمونه هایی اشاره می شود:

- 1 . ابن شهر آشوب (م 588) در کتاب مناقب خود می گوید: «وقتی در بصره نزد یکی از بلغاء از فصاحت صحیفه کامله سخن به میان آمد، او گفت: من هم می توانم مانند آن را بر شما املاء و بیان کنم . آنگاه قلم برداشت و سر به زیر افکند (و هیچ جمله ای نتوانست به زبان آورد) و در همان حال سرافکندگی از دنیا رفت. (20)»
- 2 . در سال 1353 ه . ق مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی رحمه الله نسخه ای از صحیفه سجاده را برای طنطاوی، دانشمند اهل سنت و مؤلف تفسیر طنطاوی (مفتی اسکندریه) به «قاهره» فرستاد . وی پس از دریافت

و تشکر از چنان هدیه ای گرانبها و ستایش فراوان در پاسخ نوشت: «این از بدبختی ماست که تاکنون بر این اثر گرانبهای جاوید که از مواریت نبوت است، دست نیافته بودیم، من هر چه در آن می نگرم آن را از گفتار مخلوق برتر و از خالق پایین تر می یابم . (21)»

تعجب از این مفسر معاصر است که لااقل به منابع اهل سنت به دقت توجه نکرده؛ چرا که امثال قندوزی قسمتهایی از صحیفه سجادیه را در کتابهای خود نقل نموده اند. (22)

3 . از میرزا هادی مشهدی ذاکر نقل شده که ابن جوزی در «خصائص الائمة» چنین گفته است: «اگر امیرالمؤمنین علی علیه السلام نبود، توحید مسلمانان و عقاید ایشان کامل نمی شد؛ زیرا آنچه پیغمبر اکرم بیان فرمود، اصول عقاید و فروع مهم دین بود، ولی دقائق عقائد را (همچون صفات ذات و فعل، و عینیت صفات با ذات را) مسلمانان مدیون و ریزه خوار خوان نعمت امیرالمؤمنین علیه السلام و شاگردان او می باشند ...»، آنگاه درباره امام سجاد علیه السلام می گوید: «علی بن الحسین زین العابدین در املاء و انشاء و کیفیت سخن گفتن و خطاب و عرض حاجت به پیشگاه الهی بر مسلمین حق تعلیم دارد؛ زیرا اگر آن حضرت نبود، مسلمانان آیین سخن گفتن و عرض حوائج خود را به خدای متعال نمی دانستند؛ لذا آن امام به مردم آموخت که هنگام استغفار چگونه با خدا سخن بگویند و در موقع درخواست باران رحمت با چه زبانی از خداوند نزول باران بخواهند، و زمان ترس از دشمن چگونه به خدا پناه برده، دفع شر دشمنان را بخواهند ... (23)»

(و) مروری بر دعا‌های صحیفه

صحیفه سجادیه تنها شامل راز و نیاز با خدا و بیان حاجت در پیشگاه وی نیست، بلکه دریایی بیکران از علوم و معارف اسلامی است که طی آن مسائل عقیدتی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و پاره ای از قوانین طبیعی و احکام شرعی در قالب دعا مطرح و بیان شده است .

در بخش ارتباط با خداوند طبق مقتضای زمانهای مختلف و احوال گوناگون دعاهایی بیان شده است، برخی دعا‌های آن سالی یکبار، همچون دعای عرفه و وداع ماه رمضان، و برخی هر ماه یکبار، مانند دعای دیدن هلال، و برخی در هفته و برخی برای هر شبانه روز قرار داده شده است .

صحیفه سجادیه مشتمل بر 54 دعا است که فهرست عناوین آن بدین شرح است:

1 . ستایش خداوند که با کلمه «حمد» شروع و با کلمه «حمید» پایان می یابد .

2 . درود بر محمد و خاندان او .

3 . درود و صلوات بر فرشتگان نگه دارنده عرش و سایر فرشتگان مقرب، همچون اسرافیل، میکائیل، جبرئیل، روح، ملک الموت، منکر، نکیر و

4 . درود و صلوات و درخواست رحمت برای پیروان و ایمان آورندگان به پیامبران .

5 . دعای حضرت برای خود و دوستانش .

6 . دعا هنگام صبح و شام .

7 . دعا هنگامی که پیشامدها و حوادث مهمی پیش آید و نیز به هنگام غم و اندوه .

- 8 . پناه بردن به خداوند از ناپسندیها، بدی اخلاق و کردارهای زشت و نکوهیده .
- 9 . در اشتیاق به درخواست آمرزش از خداوند .
- 10 . پناه بردن به درگاه خداوند .
- 11 . درخواست عاقبت به خیری .
- 12 . اقرار به گناه و درخواست توبه و بازگشت .
- 13 . درخواست حوائج از خداوند .
- 14 . هنگامی که انسان ستمی می بیند و یا از ستمکاران کار ناخوشایندی می بیند .
- 15 . هنگام بیماری، اندوه و گرفتاری .
- 16 . درخواست عفو از گناهان و عیبها .
- 17 . درخواست دفع شر شیطان و پناه بردن به خداوند از دشمنی و مکر او .
- 18 . دعا پس از رفع خطر و برآورده شدن سریع حاجت .
- 19 . درخواست باران هنگام خشکسالی .
- 20 . درخواست مکارم اخلاق و کردارهای پسندیده از خداوند .
- 21 . دعا هنگام حزن و اندوه .
- 22 . دعا هنگام رنج و سختی و دشوار شدن کارها .
- 23 . دعا هنگام درخواست تندرستی و سپاس بر آن .
- 24 . دعا برای پدر و مادر .
- 25 . دعا درباره فرزندان .
- 26 . همسایگان و دوستان .
- 27 . دعا برای رزمندگان و مرزداران کشور اسلامی .
- 28 . هنگام پناه بردن به خدا .
- 29 . دعا هنگام تنگدستی .
- 30 . کمک خواستن بر پرداخت قرض .
- 31 . توبه و بازگشت به خدا .
- 32 . دعا بعد از نماز شب .
- 33 . درخواست خیر و نیکی .
- 34 . دعا هنگام گرفتاری به بلا و یا هنگامی که مبتلا به گناهی را می بیند .
- 35 . خشنودی از خداوند هنگام دیدن دنیا داران .
- 36 . دعا هنگامی که انسان به ابرها می نگرد و رعد و برق آسمان را مشاهده می کند .
- 37 . اعتراف به ناتوانی از ادای شکر الهی .
- 38 . دعای عذر خواهی از کوتاهی در ادای حقوق بندگان .
- 39 . درخواست عفو و رحمت الهی .
- 40 . دعا هنگام مرگ دیگران و یاد مرگ .
- 41 . درخواست پرده پوشی و نگه داری از گناه .

- 42 . هنگام ختم قرآن .
- 43 . هنگام دیدن هلال ماه .
- 44 . دعای اول رمضان .
- 45 . دعای وداع ماه رمضان .
- 46 . دعای روز عید فطر و جمعه .
- 47 . دعای روز عرفه (نهم ذی حجه) .
- 48 . دعای روز جمعه و روز عید قربان .
- 49 . دعا برای دفع مکر و شر شیطان .
- 50 . ترس عاقلان از خدا .
- 51 . تضرع و زاری در پیشگاه الهی .
- 52 . اصرار به درخواست از خدای متعال .
- 53 . در مقام کوچکی در پیشگاه الهی .
- 54 . دعا برای دور شدن اندوهها .

ح) نمی از یم صحیفه

اشاره شد که صحیفه تنها شامل راز و نیاز ... نیست، بلکه ابعاد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و عقیدتی نیز دارد . حضرت در ضمن دعاها، مباحث سیاسی بویژه مسئله «امامت» و رهبری جامعه اسلامی را مطرح کرده که به نمونه هایی از آن اشاره می شود:

1 . امام سجاد علیه السلام در دعای بیستم (دعای مکارم الاخلاق) چنین می گوید:

«خدایا! بر محمد و آل او درود بفرست و مرا بر آنکه بر من ستم روا دارد، دستی (نیرویی) و بر آنکه با من ستیزه جوید، زبانی (و برهانی) و بر کسی که با من دشمنی و عناد ورزد، پیروزی عطا کن، و در برابر آن کس که نسبت به من، به حيله گری و بد اندیشی بپردازد راه و تدبیر و در برابر کسی که بر من آزار رساند، نیرو عنایت کن و در برابر عیب جویانی که بر من عیب جویی و ناسزا گویی می کنند، توان تکذیب (و رد سخنان آنها) و در برابر خطر تهدید دشمنان، به من امنیت عطا فرما ...» (24)

در واقع، این بخش از دعا شکوائیه ای است از حضرت در برابر زورگوییهای حکومت و کارگزاران عبدالملک؛ نظیر «هشام بن اسماعیل مخزومی» حاکم مدینه، و از این جهت بار سیاسی دارد .

2 . در دعای چهل و هشتم که مربوط به عید قربان و روز جمعه است، چنین می خوانیم:

«خدایا! این مقام (خلافت و رهبری امت که اقامه نماز جمعه و عید و ایراد خطبه از شئون آن است) مخصوص جانشینان و برگزیدگان تو، و این پایگاهها، از آن امنای تو است، که آنان را در رتبه بالایی قرار داده ای، ولی ستمگران (همچون خلفای اموی) آن را به زور، غصب و تصاحب کرده اند ... تا آنجا که برگزیدگان و خلفای تو مغلوب و مقهور (و مجبور به سکوت) گشته اند، در حالی که می بینند احکام تو تغییر یافته، کتاب تو از صحنه

عمل دور افتاده، فرائض و واجبات دستخوش تحریف گشته، و سنت (و راه و رسم) پیامبرت متروک گشته است. خدایا! دشمنان بندگان برگزیده ات از اولین و آخرین و همچنین اتباع و پیروانشان و همه کسانی را که به کارهای آنان راضی هستند، لعنت کن و از رحمت خود دور ساز ...» (25)

در این دعا امام سجاد علیه السلام با صراحت از مسئله امامت و رهبری امت که اختصاص به اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام دارد و غصب شدن آن توسط ستمگران یاد می کند و بدین ترتیب، مشروعیت حکومت بنی امیه و حتی خلفای اول را نفی می کند.

3. در دعای عرفه (دعای چهل و هفتم) چنین می گوید: «پروردگارا! درود فرست به پاک ترین افراد خاندان پیامبر که آنان را برای رهبری امت و اجرای اوامر خود برگزیده ای و آنان را خزانه داران علمت، نگهبانان دینت، جانشینان خود در زمین، و حجت های خویش بر بندگان قرار داده ای، و به خواست خود، آنان را از هر گونه پلیدی یکباره پاک کرده ای و آنان را وسیله ارتباط با خود و راه بهشت خویش قرار داده ای... خدایا! تو در هر زمان دین خود را به وسیله امامی تایید فرموده ای که او را برای بندگان رهبر و پرچمدار، و در جهان گیتی مشعل هدایت قرار داده ای، پس از آنکه او را با ارتباط غیبی، با خود مرتبط ساخته ای و او را وسیله خشنودی خود قرار داده ای و پیروی از او را واجب کرده ای، و از نافرمانی او بیم داده ای، و به اطاعت از اوامر و پذیرش نهی او دستور داده ای، و مقرر داشته ای که هیچ کس از او سبقت نگیرد، و هیچ کس از پیروی او واپس نماند (و سرپیچی ننماید) ... (26)». حضرت در این دعا با بیان نقش و موقعیت ویژه رهبران الهی و امامان از خاندان نبوت و امتیازهای آنان با دقت تمام مشروعیت حکومت زمامداران وقت را نشانه رفته و نشان داده است که مشروعیت حکومت با انتخاب الهی به دست می آید، نه از طریق زور و قدرت و نه حتی از راه جمع آوری آرای مردم. حسن ختام کلام را گوشه هایی از دعای آن حضرت برای مرزداران و هشدارهایی که بیان می فرماید، قرار می دهیم:

4. در دعای بیست و هفتم چنین آمده: «خدایا! بر محمد و آلش درود (و رحمت) فرست و مرزهای مسلمانان را به عزت خویش نفوذ ناپذیر گردان و مرزداران را با قدرت خویش تقویت فرما و عطایای آنها را از (خزانه) توانگری خود سرشار ساز.

بارالها! بر محمد و آل محمد درود فرست و عده (مرزداران) را افزون نموده، اسلحه آنها را بران، حوزه های آنان را حراست نمای و نقاط حساس جبهه های آنان را محکم کن و در بین آنها الفت (و همکاری) قرار ده و کارشان را به خوبی روبه راه کن ... و مشکلاتشان را با نصرت خویش حل نموده، با پایداری و صبر تقویتشان کن، و چاره جوییهای دقیق (به ایشان برای مقابله با دشمن) بیاموز ... و هنگام برخورد با دشمن فکر دنیای فریبنده را از یادشان ببر و اندیشه ثروت اندوزی و جمع مال را از دلهای آنها بزدای ... و با عشق به آخرت و بهشت دمسازشان کن ... (27)»

پی نوشت ها :

1. محمد بن یعقوب کلینی، اصول کافی، (تهران، مکتبه الصدوق)، 1381 ه. ق، ج 1، ص 467، و شیخ مفید، الارشاد، (قم، مکتبه بصیرتی)، ص 256.

2. سيد محمد رضا حسینی جلالی، تدوین السنه الشریفه، (مکتب الاعلام الاسلامی، قم، 1418ق، ص 151) .
3. علی بن شعبه، تحف العقول، (بیروت، مؤسسة الاعلمی، 1394ق)، ص 255 .
4. ابوالعباس نجاشی، رجال النجاشی، (قم، مکتبه الداوری)، ص 116 .
5. الکافی، (دارالکتب الاسلامیه، 1366)، ج 8، ص 17 .
6. رجال النجاشی، همان، ص 157 .
7. همان، ص 115 - 116 .
8. آقا بزرگ تهرانی، الذریعه الی تصانیف الشیعه، (تهران، المکتبه الاسلامیه)، ج 15، ص 18 - 19 .
9. صحیفه سجادیه، ترجمه سید صدرالدین بلاغی، با مقدمه ای از آیت الله مرعشی نجفی، (تهران، دارالکتب الاسلامیه)، ص 9 مقدمه .
10. ر . ک: سلیمان بن ابراهیم قندوزی، ینابیع الموده، (نجف، مکتبه الحیدریه، 1384 ه . 1965 م) ج 1 - 2، ص 599 .
11. مقدمه آیت الله مرعشی بر صحیفه سجادیه، (همان)، ص 8 - 9، مقدمه .
12. همان، ص 27 - 29 مقدمه، با تلخیص و تغییر .
13. الذریعه، همان، ج 15، ص 18 - 19 .
14. ینابیع الموده (همان)، ص 599 .
15. مقدمه آیت الله مرعشی نجفی بر صحیفه، (همان)، ص 46 مقدمه .
16. الذریعه، (همان)، ج 3، ص 345 - 359 .
17. مانند ترجمه الهی قمشه ای، فیض الاسلام، ابوالحسن شعرانی، محمد آیتی، و ترجمه سید احمد فهری و حسین انصاریان و
18. همان، ص 345 - 359 و ر . ک: مقدمه آیت الله مرعشی نجفی، (همان)، ص 33 - 35 مقدمه .
19. همان، ص 41 - 43 .
20. همان، ص 13 مقدمه .
21. همان، ص 37 مقدمه، و ر . ک: مهدی پیشوایی، سیره پیشوایان، (قم، مؤسسه امام صادق علیه السلام)، ص 270 - 271 .
22. ینابیع الموده، (همان)، ص 599 - 630 .
23. مقدمه آیت الله مرعشی بر صحیفه، (همان)، ص 43 - 45 .
24. صحیفه سجادیه، (همان)، ص 102 - 103 .
25. همان، ص 281 - 282 .
26. همان، ص 254 - 256 .
27. همان، ص 40 - 41، دعا 41 .